

AUDİTOR TƏŞKİLATLARI VƏ SƏRBƏST AUDİTORLAR ÜÇÜN AUDİTİN APARILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

1.1. Tövsiyələrin tətbiq dairəsi

1.1.1 Auditin aparılması və sənədləşdirilməsinə dair Tövsiyələr (Tövsiyələr) auditor yoxlamalarının Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun qaydada aparılmasında Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatasının (ARAP) üzvlərini istiqamətləndirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur və bu Tövsiyələrdə Beynəlxalq Audit Standartları və 15 dekabr 2016-cı il tarixdən qüvvədə olan Keyfiyyət Nəzarət, Audit, Təhlil, Digər Təsdiqləmə və Əlaqəli Xidmətlər üzrə Beynəlxalq Standartlara uyğun olaraq audit və təsdiqləmə tapşırıqlarının, eləcə də razılaşdırılmış prosedurların icrası kimi sahələri əhatə edilir. Tövsiyələrdə müəyyən edilmiş prinsiplər bütün audit yoxlamaları üçün nəzərdə tutulmuşdur, audit yanaşması isə maliyyə xidmətləri göstərən şirkətlər, peşəkar şirkətlər və qeyri-hökumət təşkilatları kimi “xüsusi” müəssisələrin audit zamanı fərdi olaraq uyğunlaşdırılmalıdır.

Maliyyə hesabatlarının audit

1.1.2 Auditin məqsədi maliyyə hesabatı istifadəçilərinin bu hesabatlar üzrə etimad dərəcəsini artırmaqdır. Bu məqsədə maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli hallarda müvafiq maliyyə hesabatı standartlarına uyğun olaraq hazırlanıb-hazırlanmamasına dair auditor rəyi bildirməklə nail olmaq mümkündür. Əksər ümumi təyinatlı standartlarda belə rəy maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli hallarda düzgün təqdim edilməsi, yaxud standartlara uyğun olaraq həqiqi və düzgün fikir ifadə etməsi ilə bağlıdır. Beynəlxalq Audit Standartlarına və müvafiq etika tələblərinə uyğun şəkildə aparılmış audit auditor tərəfindən belə rəyin ifadə edilməsinə imkan yaradır.

1.1.3 Maliyyə hesabatlarına dair auditor rəyi maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli hallarda müvafiq maliyyə hesabatı standartlarına uyğun olaraq hazırlanıb-hazırlanmaması barədədir. Belə rəy maliyyə hesabatları üzrə bütün audit yoxlamalarına aiddir. Bu səbəbdən auditor rəyi müəssisənin gələcəkdə uğurlu fəaliyyətə davam edə bilməsinə və ya rəhbərlik tərəfindən müəssisənin fəaliyyətinin effektiv və ya səmərəli idarə olunmasına dair əminlik ifadə etmir. Lakin müəyyən dövlətlərdə tətbiq edilən hüquq və ya qanunvericiliyə görə auditorlardan daxili nəzarətin effektivliyi və ya fərdi idarəetmə hesabatı ilə maliyyə hesabatlarının uyğunluğu barədə rəy bildirmək tələb oluna bilər. BAS-larda maliyyə hesabatları haqqında rəyin formalaşdırılması ilə bağlı məsələlər üzrə tələb və qaydalar nəzərdə tutulsa da, auditor belə rəylərin bildirilməsinə dair əlavə öhdəliklərə malik olduğu halda, ondan əlavə işlərin icrası tələb edilə bilər.

1.1.4 Üzv şirkətlərdən IAASB tərəfindən buraxılmış Beynəlxalq Audit Standartları əsasında transmilli auditlər aparmaq üçün müvafiq siyasət və metodologiyaların olması tələb edilir. 1.1.1 maddədə ətraflı izah edildiyi kimi, bu Tövsiyələrə IAASB tərəfindən buraxılmış Beynəlxalq Audit Standartları əsasında audit yoxlamalarının həyata keçirilməsi ilə bağlı siyasət və metodologiyalar daxildir.

Audit yanaşmasının yüksək keyfiyyətdə xidmətlər göstərməyə imkan verən əsas xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

AUDİTİN APARILMASI VƏ SƏNƏDLƏŞDİRİLMƏSİNƏ DAİR TƏLİMAT
(http://audit.gov.az/uploads/Shura_267_7_elave.pdf)

→ Tapşırıqların həyata keçirilməsində keyfiyyətin əhəmiyyət kəsb etdiyini anlamaq üçün Şirkətdə etik mühiti təmin edən partnyorların fəaliyyətdə yaxından iştirakı.

→ Müştərinin fəaliyyəti, fəaliyyət mühiti, eləcə də daxili nəzarət mühiti barədə tam anlayışın əldə edilməsi. Bu, konkret müəssisə ilə əlaqədar olan və auditə təsir göstərən mümkün risk sahələrinin müəyyən edilməsində, rəhbərliklə daha effektiv əlaqənin qurulmasında, o cümlədən audit xidmətimizin müştərilər üçün faydasını artıran müştəri xidməti məqsədlərinin işlənilib hazırlanmasında bizə yardımçı olur.

→ Mühüm hesabları və yüksək risk sahələrini dərhal müəyyən etməyimiz üçün hesab qalığına xüsusi diqqətin verilməsi. Buna “yol verilən səhv”ləri müəyyən edərkən müştərinin biznesi və biznes mühiti kimi amilləri nəzərə almaqla, eləcə də standart və qeyri-standard məlumat emalı proseslərindən ayrılıqda diqqəti müştərinin hesablama/mülahizə irəli sürmə proseslərinə yönəltməklə nail olmaq mümkündür.

→ Bu gün bir çox fəaliyyət sahələrində informasiya sistemlərindən istifadənin tanınmasında belə sistemlərin təsirinin yanaşmamızda nəzərə alınması.

→ Audit yanaşmasının mərkəzində duran və hər bir sahədə audit riskinin qəbul edilə bilən məqbul səviyyəsini qorumaq üçün lazımi minimum səylərin planlaşdırılmasında əsas olan risk qiymətləndirməsi prosesi. Bu proses audit üçün əhəmiyyətli səhvlərin yaranma ehtimalına qarşı tədbirli olma səylərimizi planlaşdırmağa və müştərinin konkret vəziyyəti ilə birbaşa bağlı olan audit prosedurlarını seçməyə imkan verir.

→ Planlaşdırma mərhələsində işlərin icrası zamanı mülahizələrin və müstəqilliyin təmin edilməsi ilə tapşırığın maliyyə aspektlərinin və heyətdən istifadənin əhəmiyyətinin dərk olunması. Eyni zamanda, bu yanaşmada müəyyən edilir ki, planlaşdırma mərhələsi ilə ilin sonu arasındakı dövr üzrə audit səyləri riskin səviyyəsinə uyğun olmalıdır. Kiçik müəssisələr üçün səciyyəvi olan mülahizələr

1.3.2 Kiçik müəssisələrin auditi ilə bağlı əlavə mülahizələrin müəyyən edilməsi məqsədilə “kiçik müəssisə” dedikdə aşağıdakı keyfiyyət xüsusiyyətlərinə malik olan hüquqi şəxs nəzərdə tutulur:

→ İştirak payının və idarəetmənin az sayda şəxslərə məxsus olması (adətən, hüquqi şəxsə sahib olan fiziki və ya digər bir müəssisə qismində yeganə şəxs, bu şərtlə ki, təsisçi müvafiq keyfiyyət xüsusiyyətlərinə malik olsun); və

→ Aşağıdakılardan biri və ya bir neçəsi:

- Birbaşa və ya mürəkkəb olmayan əməliyyatlar;
- Sadələşdirilmiş uçot;

- Bir neçə fəaliyyət istiqaməti və fəaliyyət istiqamətləri çərçivəsində bir neçə məhsul növü;
- Bir neçə daxili nəzarət vasitəsi;
- Müxtəlif nəzarət vasitələri üçün məsuliyyət daşıyan rəhbərliyin bir neçə səviyyəsi; və ya
- Üzvlərinin əksəriyyəti müxtəlif öhdəliklərə malik olan az tərkibli heyət.

1.3.3 Bu keyfiyyət xüsusiyyətləri bütün aspektləri əhatə etmir, kiçik müəssisələr üçün müstəsna xarakter daşımır və həmin müəssisələr heç də belə xüsusiyyətlərin hamısını əks etdirmir. Kiçik müəssisələr üçün spesifik olan və BAS-lara daxil edilmiş mülahizələr əsasən listing subyektı olmayan müəssisələri nəzərə almaqla hazırlanmışdır. Buna baxmayaraq, mülahizələrin müəyyən hissəsi listing subyektı olan kiçik müəssisələrin auditi zamanı da faydalı ola bilər. BAS-larda səhmdar-direktor kimi kiçik müəssisənin gündəlik fəaliyyətinin idarə olunmasında iştirak edən belə müəssisənin sahibinə istinad edilir.

AUDİTİN APARILMASI VƏ SƏNƏDLƏŞDİRİLMƏSİNƏ DAİR TƏLİMAT (http://audit.gov.az/uploads/Shura_267_7_elave.pdf)

Tövsiyələrdə bəhs olunmayan məsələlər

1.4.1 Bu Tövsiyələrdə Beynəlxalq Audit Standartları, Beynəlxalq Audit Təcrübəsi Hesabatları və Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsi tam əhatə edilməyib, lakin zəruri hallarda bu standart və qaydalara istinad edilməlidir. Xüsusilə isə Tövsiyələrdə bəhs olunmayan məsələlər aşağıdakılardır:

→ Keyfiyyətə Nəzarət üzrə Beynəlxalq Standart 1-in bütün tələblərinin yerinə yetirilməsi. Bu Standart tarixi maliyyə məlumatlarının auditi və təhlili, o cümlədən digər əminliyi təmin edən və əlaqədar xidmət tapşırıqları üzrə keyfiyyətə nəzarət sistemi ilə bağlı şirkətin öhdəliklərinə dair standartlar müəyyən edir və Tövsiyələrlər verir.

→ Mühasibat uçotu xidmətləri daxil olmaqla, əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan öhdəliklər.

1.5.Tövsiyələrin tətbiqi

1.5.1 Bu Tövsiyələr istənilən üzv şirkət tərəfindən audit Tövsiyələri kimi qəbul edilə biləcək şəkildə tərtib olunmuşdur. Lakin bu Tövsiyələrdə xüsusi istifadə məqsədinə uyğunlaşdırılmalı olan müəyyən hissələr vardır ki, onlar da kursivlə fərqləndirilmişdir. Hər bir şirkətdən KNBS 1-in və PMEM-in tələblərinə cavab verən siyasətlərin və həmin siyasətlərin tətbiqinə nəzarət prosedurlarının işlənilib hazırlanması tələb olunur. KNBS 1-nin və PMEM-in bütün tələblərini bu Tövsiyələrdə müzakirə etmək mümkün olmasa da, Tövsiyələrin 4-cü Fəslində audit tapşırıqları ilə bağlı KNBS 1-in və PMEM-in əsas aspektlərini əhatə edən və şirkət tərəfindən siyasət və prosedurların hazırlanmasında tətbiq oluna biləcək qaydalar nəzərdə tutulmuşdur. KNBS və PMEM ilə bağlı siyasət və prosedurlar şirkət əməkdaşlarına və digər müvafiq şəxslərə bildirilməlidir.

1.5.2 Tövsiyələr fərdi olaraq müəssisəyə uyğunlaşdırıldıqdan sonra şirkətdə keyfiyyətə nəzarət üçün əsas məsuliyyət daşıyan Partnyorlar Şurası tərəfindən təsdiqlənməlidir. Həmçinin, istifadəçilər bu Tövsiyələrin tətbiqi mərhələsinin başlıca komponenti kimi təlimləri əks etdirən tətbiq planı hazırlamalıdır. İstifadəçilər unutmamalıdır ki, Tövsiyələrin qismən tətbiqi BAS-lara əmələtmə hesab olunmayacaq (BAS-ların siyahısı əlavə olunur).

1. AUDİTİN MƏQSƏDLƏRİ VƏ MÜVAFİQ ÖHDƏLİKLƏR (BAS 200 DAXIL)
2. AUDİT FAYLI VƏ İŞ SƏNƏDLƏRİ (BAS 230 DAXIL)
3. AUDİT TAPŞIRIQLARI İLƏ ƏLAQƏDAR KEYFİYYƏT NƏZARƏT (KNBS 1, BAS 220 VƏ PMEM DAXIL)
4. QEYRI-AUDİT TAPŞIRIQLARI
5. PLANLAŞDIRMA (BAS 300 DAXIL)
6. ƏHƏMİYYƏTLİ TƏHRİF RİSKLƏRİNİN MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ, QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMİŞ RİSKLƏRƏ QARŞI CAVAB TƏDBİRLƏRİ (BAS 315 VƏ BAS 330 DAXIL)
7. SAXTAKARLIĞA DİQQƏT YETİRİLMƏSİ İLƏ BAĞLI AUDİTORUN ÖHDƏLİYİ (BAS 240 DAXIL)
8. MALİYYƏ HESABATLARININ AUDİTİNDƏ QANUNVERİCİLİYİN NƏZƏRƏ ALINMASI (BAS 250 DAXIL)
9. XÜSUSİ MÜHASİBAT ÇÖRÇİVƏLƏRİ (BAS 800, BAS 805 VƏ BAS 810 DAXIL)
10. ƏHƏMİYYƏTLİLİK (BAS 320 DAXIL)
11. XİDMƏT TƏŞKİLATINDAN İSTİFADƏ EDƏN İQTİSADİ SUBYEKTLƏ ƏLAQƏDAR AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ (BAS 402 DAXIL)
12. AUDİT SÜBUTU (BAS 500, BAS 501 VƏ BAS 505 DAXIL)
13. İLKİN AUDİT TAPŞIRIQLARI – İLKİN QALIQLAR (BAS 510 DAXIL)
14. MÜQAYİSƏLİ MƏLUMAT – MÜQAYİSƏLİ GÖSTƏRİCİLƏR VƏ MÜQAYİSƏLİ MALİYYƏ HESABATLARI (BAS 710 DAXIL)
15. ANALİTİK PROSEDURLAR (BAS 520 DAXIL)
16. SEÇMƏ (BAS 530 DAXIL)
17. UÇOT EHTİMALLARI AÇIQLAMALARININ AUDİTİ (BAS 540 DAXIL)
18. ƏLAQƏLİ TƏRƏFLƏR (BAS 550 DAXIL)
19. SONRAKI HADİSƏLƏR VƏ GÖZLƏNİLMƏYƏN VƏZİYYƏT (BAS 560 DAXIL) .
20. FƏALİYYƏTİN FASİLƏSİZLİYİ (BAS 570 DAXIL)

21. YAZILI TƏQDİMATLAR (BAS 580 DAXIL)
22. AUDİT ZAMANI MÜƏYYƏN OLUNMUŞ TƏHRİFLƏRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ (BAS 450 DAXIL)
23. TAMAMLAMA VƏ YOXLAMA
24. AUDİTOR HESABATI (BAS 700, BAS 705 VƏ 706 DAXIL)
25. AUDİT OLUNMUŞ MALİYYƏ HESABATLARINA AİD OLAN SƏNƏDLƏRDƏ DİGƏR MƏLUMATLA ƏLAQƏDAR AUDİTORUN ÖHDƏLİKLƏRİ (BAS 720 DAXIL)
26. İDARƏETMƏ SƏLAHİYYƏTİ OLAN ŞƏXSLƏRİN AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ İLƏ MƏLUMATLADIRILMASI (BAS 260 DAXIL)
27. İDARƏETMƏ SƏLAHİYYƏTİ OLAN ŞƏXSLƏRƏ DAXİLİ NƏZARƏTDƏKİ NÖQSANLAR BARƏDƏ MƏLUMAT VERİLMƏSİ (BAS 265 DAXIL)
28. DAXİLİ AUDİTORLARIN İŞİNDƏN İSTİFADƏ EDİLMƏSİ (BAS 610 VƏ BAS 620 DAXIL)
29. XÜSUSİ MƏSƏLƏLƏR – QRUP MALİYYƏ HESABATLARININ AUDİTİ (BAS 600 DAXIL)